ತಡಿ, ನೋಡುತ್ತೇನೆ...ನಿನಗೇನಾದರೂ ಕೊಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾದರೆ...' ಎನ್ನುತ್ತಾ ಬಾ ಅವರು ಕಿಡಕಿಯ ಹೊರಗೆ ಇಣಿಕಿ ನೋಡಿದರು.

ರೈಲು ದೂರಕ್ಕೆ ಹೋಗಿತ್ತು ದೂರದಿಂದ ದುರ್ಬಲ ಧ್ವನಿಯೊಂದು ರೈಲಿನ ಗಡಗಡ ಶಬ್ದದ ನಡುವೆ ಕೇಳಿಸಿತು: 'ಮಾತೆ ಕಸ್ತೂರಬಾ ಅವರಿಗೆ ಜಯವಾಲಿ.'

ಮೂವತ್ತೇಳು

ಹಿಂದೂಸ್ತಾನದ ನೆಲದಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೂ ಮೊದಲು ಅನೇಕ ಜನ ಭೂಕಂಪವನ್ನು ನೋಡಿರಬಹುದು, ಆದರೆ ಒಂಬತ್ತು ಆಗಸ್ಟ್ ಸನ್ ಸಾವಿರದ ಒಂಬೈನೂರಾ ನಲವತ್ತೆರಡರ ಬೆಳ್ಳಂಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಜಗತ್ತು ನೋಡಿತು

ದೇಶದ ನೆಲವಂತೂ ಸ್ಥಿರವಾಗಿದ್ದು, ಸುಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿತ್ತು, ಆದರೆ ಈ ಘಟನೆ ಆಕಾಶಕಂಪನ ಎಂಬಂತೆ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಆಗಾಗ ಬಿರುಕುಗಳು ಮೂಡುತ್ತಿದ್ದವು. ರಾಷ್ಟ್ರಪಿತಾ ಬಾಪೂ ಮತ್ತು ಅವರ ನೆರಳಿನಂತಿದ್ದ ಬಾ ಹಾಗೂ ಮಹಾದೇವ ದೇಸಾಯಿಯಂಥ ಲಕ್ಷಾಂತರ ಜನರಿಂದ ಜೈಲುಗಳು ತುಂಬಿದ್ದವು. ಇಡೀ ದೇಶವೇ ಒಂದು ವಿಶಾಲ ಜೈಲಿನಂತಾಗಿತ್ತು, ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರೂ ಜೈಲಿನ ಕಂಬಿಗಳ ಹೊರಗಿರಲು ನಾಚಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದು, ಎಲ್ಲರೂ ಜೈಲಿನ ಒಳಗೆ ಹೋಗಲು ಹೊಡೆದಾಡುತ್ತಿದ್ದರು.

ಇದುವರೆಗೆ ಬಾಪೂ ಮಾತ್ರ ಏಕಮೇವ ಮುಖಂಡರಾಗಿದ್ದರು, ಆದರೆ ಬಾಪೂ ಅವರನ್ನು ಪೂನಾಕ್ಕೆ ಕರೆದೊಯ್ದು ಆಗಾ ಖಾಂ ಮಹಲ್‌ನಲ್ಲಿ ಸೆರೆಯಾಗಿಟ್ಟಾಗ, ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರೂ ಸಹ ಬಾಪೂ ಅವರ ಅಂಶವಾದಂತಿತ್ತು. ಸರ್ಕಾರಿ ದಮನದ ಕತ್ತಿ ಮೊಂಡಾಗಿತ್ತು. ಜನರ ಬೆನ್ನಿನ ಮೇಲೆ ಆಮೆಯ ಬೆನ್ನಿನ ಕವಚ ಹಾಕಿದಂತಾಗಿತ್ತು.

ಆದರೆ ಆಮೆಯ ಈ ಕವಚದ ಮೇಲೆ ಮರುದಿನವೇ ಪ್ರಹಾರ ಮಾಡಲಾಯಿತು, ಅದರ ಗುರುತು ಇನ್ನೂ ಇತ್ತು. ಬಾಪೂ ಅವರ ಬಲಗೈಯಂತಿದ್ದ ಮಹಾದೇವ ದೇಸಾಯಿಯವರು ಜೈಲಿನಲ್ಲಿಯೇ ತಮ್ಮ ಇಹಲೋಕ ಯಾತ್ರೆಯನ್ನು ಮುಗಿಸಿದರು. ಕೋಟ್ಯಂತರ ಜನರ ಸ್ನೇಹಿತರಾಗಿದ್ದ ಬಾಪೂ ಅನಾಥರಂತಾದರು.

ಬಾಪೂ ಮೌನ ವಹಿಸಿದರು. ಬಾಪೂ ಅವರಿಂದ ಮಹಾದೇವರ ಮೃತದೇಹವನ್ನು ನೋಡಲಾಗದೆ ತಮಗೆ ತಾವೇ ಹೇಳಿಕೊಂಡರು, 'ಮಹಾದೇವ! ಒಮ್ಮೆ ಮಾತ್ರ ಕಣ್ಣುಗಳನ್ನು ತೆರೆದು ನನ್ನನ್ನು ನೋಡಿ.' ಆದರೆ ಮಹಾದೇವರು ಕಣ್ಣುಗಳನ್ನು ತೆರೆಯಲಿಲ್ಲ. ಮಹಾದೇವ ದೇಸಾಯಿಯವರ ಕೈಯಾರೆ ತಮ್ಮ ಅಂತಿಮ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳು ನಡೆಯಬೇಕೆಂಬುದು ಬಾಪೂ ತಮ್ಮಿಚ್ಛೆಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಅದೇ ಮಹಾದೇವರಿಗೆ ಸ್ವತಃ ಬಾಪೂ ಅವರು ಆಗಾ ಖಾಂ ಮಹಲ್‌ನಲ್ಲಿ ಮುಖಾಗ್ನಿಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟರು.

***

ಮಹಾದೇವರ ಆಕಸ್ಮಿಕ ನಿಧನದಿಂದ ಹಾಗೂ ದೇಶ ಕಠಿಣ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಎದುರಿಸುತ್ತಿರುವ ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಬಾಪೂ ಅವರು ತಾವು ಒಂಟಿ ಎಂಬ ಭಾವನೆಯನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿದರು. ಎಲ್ಲೆಡೆಯಲ್ಲೂ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಹೋರಾಟ, ಪೂರ್ಣ ಸ್ಫೂರ್ತಿ ಆವೇಶದಿಂದ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಲಂಡನ್‌ನಿಂದ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಆಡಳಿತ ಈ ಸಂಕಟದಿಂದ ಪಾರಾಗಲು ಒಬ್ಬರಾದ ನಂತರ ಒಬ್ಬರಂತೆ ಅಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನು ಹೊಸಹೊಸ ಒಪ್ಪಂದಗಳೊಂದಿಗೆ ದಿಲ್ಲಿಗೆ ಕಳುಹಿಸುತ್ತಿತ್ತು.

ಬಾ ಅವರು ಸದಾ ಬಾಪೂ ಅವರೊಂದಿಗಿರುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರು ಈಗಲೂ ಬಾಪೂ ಅವರೊಂದಿಗೆ ಜೈಲಿನಲ್ಲಿದ್ದರು, ಆದರೆ ಅವರ ಮನಸ್ಸು ತುಂಬಾ ಅಶಾಂತಗೊಂಡಿತ್ತು. ಬಾಪೂ ಅವರ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ವೇದನೆಗಳ ಚಾವಟಿಯನ್ನು ಬಾರಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು, ಅವುಗಳ ಗುರುತು ಬಾ ಅವರ ಶರೀರದ ಮೇಲೆ ಹೊಮ್ಮಿ ಬರುತ್ತಿರುವಂತೆ ತೋರುತ್ತಿತ್ತು. ಆಗಾಗ ದೇವದಾಸ ಮತ್ತು ರಾಮದಾಸ ಜೈಲಿಗೆ ಬಂದು ಭೇಟಿಯಾಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಬಾ ಅವರ ಅತ್ಯಂತ ಮುದ್ದಿನ ಮೊಮ್ಮಗಳು ಮನು ಸಹ ಬಂದು ಬಾ ಅವರೊಂದಿಗಿರುತ್ತಿದ್ದಳು. ಆದರೆ ಬಾ ಅವರ ಮನಸ್ಸು ಹರಿಲಾಲನಿಗಾಗಿ ದುಃಖಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಕಳೆದ ಬಾರಿ ಕಟನಿ ಸ್ಟೇಷನ್‌ನಲ್ಲಿ ಹರಿಲಾಲ ಅವರಿಗೆ ಮೋಸುಂಬೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದು,

ಆದರೆ ತಾವು ಅವನಿಗೇನೂ ಕೊಡದಿದ್ದದ್ದು ಈ ಪ್ರಸಂಗವನ್ನು ಅವರಿಂದ ಮರೆಯಲಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ ಹೊಸ ವರ್ಷದಂದು ಬಾ ಅವರಿಗೆ ಹರಿಲಾಲ ಬರೆದ ಒಂದು ಪೋಸ್ಟ್‌ಕಾರ್ಡ್ ಸಿಕ್ಕಿತ್ತು. ಹರಿಲಾಲ ಕಾರ್ಡ್‌ನಲ್ಲಿ ಬರೆದಿದ್ದ

'ಅಮ್ಮಾ, ಇಂದು ಸ್ವಲ್ಪ ಕುಂಟುತ್ತಿದ್ದೇನೆ, ಹೀಗಾಗಿ ಮುಂಬರುವ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ಏನೆಂದು ಹೇಳಲೇ? ಕಡೇ ಪಕ್ಷ ಇನ್ನೂ ಹತ್ತು ವರ್ಷ ನೀವು ಮತ್ತು ಬಾಪೂಜಿ ಬದುಕಿರಬೇಕು. ಇದನ್ನು ಹೊರತುಪಡಿಸಿ ನನಗೆ ಬೇರೆ ಆಸೆಗಳಿಲ್ಲ.'

ಹರಿಲಾಲನನ್ನು ಬಾ ಅವರು ದುರವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ನೋಡಿದ್ದರು. ಹೊಸ ವರ್ಷದಂದು ಅವರಿಗೆ ಸಿಕ್ಕ ಹರಿಲಾಲನ ಪತ್ರವನ್ನು ಓದಿ ಬಾ ಅವರು ಮತ್ತೂ ವ್ಯಗ್ರರಾಗಿದ್ದರು. ಈ ವ್ಯಗ್ರತೆ ಎಲ್ಲೂ ಬಹಿರಂಗಗೊಳ್ಳಬಾರದು ಎಂದು ಅವರು ಎಚ್ಚರ ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಬಾ ಅವರ ವ್ಯಾಕುಲತೆಯನ್ನು ಗಮನಿಸಿದ ಬಾಪೂ ನಿಶ್ಚಿತವಾಗಿ ಮತ್ತೂ ವ್ಯಗ್ರರಾಗುತ್ತಿದ್ದರು. ತಮ್ಮ ಚಿಂತೆ ಬಾಪೂ ಅವರ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಮತ್ತೂ ಭಾರವಾಗಬಾರದೆಂದು ಬಾ ಮೌನವಾಗಿ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಸಹಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು.

ಆದರೆ ಮನಸ್ಸು ಸಹಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದನ್ನು ಶರೀರ ಸಹಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಮನ ಮೌನ ವಹಿಸಿದರೆ, ತನು ಮೌನವಾಗಿರಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ? ಬಾ ಅವರ ಆರೋಗ್ಯ ಹದಗೆಡುತ್ತಿತ್ತು. ಎದೆಯಲ್ಲಿ ನೋವು ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಜೈಲಿನ ಸರ್ಕಾರಿ ವೈದ್ಯರು ಅವರನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ, ಬಾ ಅವರ ಎದೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಖಾಹಿಲೆ ಗಂಭೀರವಾಗಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಮನಗಂಡು ಹೇಳಿದರು, 'ಬಾ ಅವರಿಗೆ ಸಂಪೂರ್ಣ ವಿಶ್ರಾಂತಿ ಬೇಕು.'

'ರಾಮದಾಸ' ಅದೊಂದು ದಿನ ಹಾಸಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಮಲಗಿದ್ದ ಬಾ ಅವರು ತಮ್ಮನ್ನು ಭೇಟಿಯಾಗಲು ಬಂದ ರಾಮದಾಸನಿಗೆ ಹೇಳಿದರು, ಹರಿಲಾಲನ ಬಗ್ಗೆ ತಿಳಿದರೆ ಹೇಳು, ನನಗೆ ಪತ್ರವನ್ನು ಬರಿ.'

ಬಾ ಅವರ ಬಿಗಡಾಯಿಸುತ್ತಿರುವ ಆರೋಗ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ರಾಮದಾಸನಿಗೆ ಅರಿವಾಗಿತ್ತು. ಅವನು ಬಾ ಅವರ ಮನಸ್ಸಿನ ಗಾಬರಿಯನ್ನೂ ಅರ್ಥ ಮಾಡಿಕೊಂಡ. ಅಬ್ದುಲ್ಲಾ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಮರಳಿ ಹೀರಾಲಾಲ್ ಆದ ನಂತರ ಆರ್ಯ ಸಮಾಜದ ಕೇಂದ್ರಗಳು ಇದ್ದ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಅವನ ಬಗ್ಗೆ ಸುಳಿವು ಸಿಗಬಹುದಿತ್ತು. ರಾಮದಾಸ ದೇಶದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿದ್ದ ಆರ್ಯ ಸಮಾಜದ ಕೇಂದ್ರಗಳ ಮೂಲಕ ಹರಿಲಾಲನ ವಿಳಾಸವನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ತೀರ್ಮಾನಿಸಿದ. ಈ ಬಗ್ಗೆ ಎಲ್ಲಾ ಕೇಂದ್ರಗಳಿಗೂ, ಪತ್ರವನ್ನು ಬರೆದು ಅವನ ವಿಳಾಸವನ್ನು ವಿಚಾರಿಸಲು ಆರಂಭಿಸಿದ. ಹರಿಲಾಲ ಕಂಡು ಬಂದಲ್ಲಿ ಅವನಿಗೆ ಬಾ ಅವರ ಸಂದೇಶವನ್ನು ತಲುಪಿಸುವಂತೆ ರಾಮದಾಸ ಅನೇಕ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ಸಂದೇಶವನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿದ.

* * *

ಇತ್ತ ಬಾ ಅವರ ಆರೋಗ್ಯ ಹದಗೆಡುತ್ತಿತ್ತು. ವೈದ್ಯರ ಯಾವ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳೂ ಫಲಪ್ರದವಾಗುವ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಾಣ ಬರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಔಷಧಿಗಳು ತಮ್ಮ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಇಡೀ ದೇಶದ ಉಸಿರು ಮತ್ತೆ ಸಿಲುಕಿಕೊಂಡಿತ್ತು. ವೈದ್ಯರು, 'ಈಗ ಯಾವ ಔಷಧಿಯೂ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ, ಆದರೆ ಪೆನ್ಸಿಲಿನ್ ಸಿಕ್ಕರೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಭರವಸೆಯಿದೆ' ಎಂದಿದ್ದರು. ಹೃದಯ ರೋಗದ ನಂತರ ಬಾ ಅವರಿಗೆ ನ್ಯುಮೋನಿಯಾ ಆಗಿತ್ತು. ನ್ಯುಮೋನಿಯಾ ಪ್ರಾಣ ಘಾತಕವಾದರೆ ಎಂಬ ಭಯ ಕಾಡುತ್ತಿತ್ತು. ಪೆನ್ಸಿಲಿನ್ ಅಮೆರಿಕ ಸೈನಿಕರ ಫ್ಯಾಕ್ಟರಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತಿತ್ತು, ಹಾಗೂ ಅದನ್ನು ಸೈನ್ಯದವರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಬಹು ಅಮೂಲ್ಯ ಔಷಧಿಯಾಗಿತ್ತು. ಆ ಔಷಧಿಯನ್ನು ಹೇಗಾದರೂ ಪಡೆಯಬೇಕೆಂದು ದೇವದಾಸ ಸರ್ಕಾರಿ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ಆಗ್ರಹಿಸಿದ್ದ; ಹಿಂದೂಸ್ತಾನಿ ಸರ್ಕಾರದ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸೈನ್ಯದ ಓರ್ವ ಉನ್ನತ ಅಧಿಕಾರಿಯನ್ನು, ಆ ಔಷಧಿಯನ್ನು ತರುವಂತೆ ಅಮೆರಿಕಾಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿಸಿದ್ದರು.

ಹರಿಲಾಲನಿಗೆ ದೇವದಾಸ ಕಳುಹಿಸಿದ್ದ ಸಂದೇಶ ಸಿಕ್ಕಿತ್ತು. ಆ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿಲಾಲನ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ವಾಸ್ತವವಾಗಿಯೂ ಹದಗೆಟ್ಟಿತ್ತು. ಬಡತನದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಅವನು ಅಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ವ್ಯರ್ಥವಾಗಿ ಅಲೆಯುತ್ತಾ, ದಿನಗಳನ್ನು ಹೇಗೋ ಕಳೆಯುತ್ತಿದ್ದ. ಸ್ನೇಹಿತರು ಮತ್ತು ಸಹಾನುಭೂತಿ ಇರುವವರಿಂದಾಗಿ ಜೀವನವನ್ನು ಸಾಗಿಸುತ್ತಿದ್ದ. ಅವನ ಜೀವನದ ಅಸಹಾಯಕತೆ ಮತ್ತು ದೈನ್ಯತೆ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ತಿಳಿದಿತ್ತು. ಹೀಗಾಗಿ ಅವನು ಬಾಪೂ ಅವರ ಮಗನಾಗಿ ಹೋದಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಆಶ್ರಯ ಲಭಿಸುತ್ತಿತ್ತು, ಖರ್ಚಿಗೆ ಅಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪ ಹಣವೂ ಸಿಗುತ್ತಿತ್ತು. ಆ ಹಣ ಕುಡಿತಕ್ಕೆ ಖರ್ಚಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಈಗ ಆ ಚಟ ಬಿಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ, ಅಮಲಿಲ್ಲದೆ ಬದುಕಲು ಸಾಧ್ಯವಿರಲಿಲ್ಲ.

(ಸಶೇಷ)